

بهترین شاخص
برای اجرای
عدالت، اجرای
قانون است. البته
این به معنای
صد درصدی بودن
تحقق عدالت در
صورت اجرای قانون
نیست؛ بلکه اجرای
قانون نزدیک‌ترین
و در دسترس‌ترین
شاخص برای
اجرای عدالت
است.

زیست محیطی^{۲۰}؛ یعنی شکل‌گیری جامعه‌ای ناسالم.
عدالت به عنوان یکی از چهار ارزش بنیادین شکل‌گیری جامعه سالم مورد توجه
قرار گرفته است. البته در نگاه وی اخلاق و معنویت جایگاه زیربنایی تری نسبت
به بقیه ارزش‌ها دارد^{۲۱} که بحث آن خارج از موضوع نوشتار حاضر است و به بررسی
مستقلی نیاز دارد.
در بیان برخی فلاسفه و حکما^{۲۲} جود بر عدالت در ساخت جامعه مقدم شده است.
این اندیشمندان بر این عقیده‌اند که ساخت جامعه بر اساس عدالت و حقوق باعث
سردی روابط انسانی در جامعه می‌شود؛ اما اگر جود، محبت و مودت بر روابط انسانی
موجود در جامعه حاکم شود، این جامعه تلاشی برای تحقق عدالت ندارد و از آن
بی‌نیاز خواهد بود. آیت‌الله رئیسی در دوگانه جود و عدل، با بهره‌گیری از سخن حضرت
امیر در نهج البلاغه که می‌فرماید: «الْعَدْلُ يَضَعُ الْأُمُورَ مَوَاضِعَهَا، وَالْجُودُ يُخْرِجُهَا مِنْ
جِهَتِهَا؛ وَالْعَدْلُ سَائِسٌ عَامٌّ، وَالْجُودُ عَارِضٌ خَاصٌّ»^{۲۳} عدالت را اولویت می‌بخشد
و بر این اعتقاد است که «جامعه اسلامی را نمی‌شود بر جود مبتنی کرد، بلکه باید
نظامات اجتماعی مبتنی بر عدل بنا شود. جود امری بسیار پسندیده است. شاید
هم کسی ابتدا به ذهنش برسد که امیرالمؤمنین (ع) فرمودند که جود عجب کار خوبی
است؛ بله، جود خیلی خوب است، اما نظام اقتصادی و اجتماعی در جامعه ما باید
مبتنی بر عدل باشد^{۲۴}». شکل‌گیری جامعه‌ای که با آموزه‌های اسلامی مطابقت دارد
در اندیشه وی چهار رکن دارد که یکی از آن‌ها عدالت است و بسط عدالت در نیل به
جامعه سالم بر جود مقدم است.

عاملیت و ساختار در تحقق عدالت

یکی از اساسی‌ترین مسائلی که اندیشمندان حوزه
عدالت را به خود مشغول ساخته، این است که آیا
اصلاح ساختارها و اعمال ضوابط و قوانین عادلانه
به تنهایی برای تحقق عدالت در جامعه کافی است یا عدالت درونی (ملکه عدالت)
هم به عنوان فضیلت اخلاقی برای شخص کارگزار به منظور نیل به اقامه قسط در
جامعه ضروری است؟ در اندیشه آیت‌الله رئیسی، نه تنها عدالت درونی برای کارگزار
ضروری است، بلکه فراتر از یک فضیلت اخلاقی و به عنوان یک ملکه و امری
فطری^{۲۵} ترسیم می‌شود. این نگاه به عدالت تأثیرات ژرفی در نوع نگاه به شکوفایی
عدالت و نحوه سیاست‌گذاری متناسب با آن در فرد و جامعه ایجاد می‌کند. با
پیوند ملکه عدالت به قوانین و چارچوب‌های عادلانه است که زندگی عدالت‌محور
به وجود خواهد آمد. در نتیجه نه قانون و ساختار عادلانه به تنهایی توان ساخت
جامعه عدالت‌محور را داراست و نه کارگزار عدالت‌پیشه؛ بلکه در ترکیب این دو امر
است که حیات عادلانه متولد و شکوفا خواهد شد. به همین دلیل، تمامی انبیا و
اوصیا عادل بوده‌اند^{۲۶} و فقه شیعی نیز برای مناصب مهمی مانند امامت جماعت،
قضاوت و بسیاری از انواع ولایت، شرط عدالت را ضروری می‌داند.